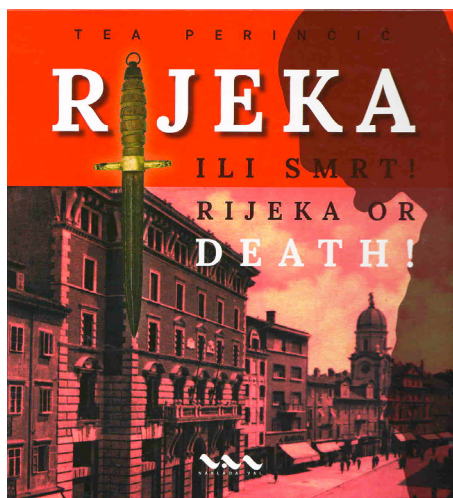

Tea Perinčić, *Rijeka ili smrt! (D'Annunzijeva okupacija Rijeke, 1919. – 1921.) / Rijeka or death! (D'Annunzio's occupation of Rijeka 1919-1921)*, Naklada Val – Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja – EPK Rijeka 2020., Rijeka, 2019., 216 str. ISBN: 978-953-8180-10-1.

Monografija započinje proslavom *100 godina kasnije* u kojem autorica iznosi svrhu i razloge svojeg istraživanja. Ako knjigu usporedimo s predstavom, onda se u prvom činu pod nazivom *Priprema pozornice* opisuje povijest srednjovjekovne Rijeke, komunalna samouprava, prihvaćanje talijanske kulture kao dijela identiteta riječkih patricija, odnos prema Mađarima 1848. i „laviranje” prema hrvatskoj upravi, *corpus separatum* 1868. i simbioza elite s mađarskom upravom, pojava autonomništva te klijanje iredentizma. Prvi svjetski rat donosi pitanje

budućeg položaja grada, pri čemu Italija ima bolji položaj kao sila pobjednica, a nacija opijena pobjedom traži teritorijalne ustupke dijelom temeljene na povijesnim mitovima. Kraj rata znači raspad ugarske vlasti, dvovlašće Narodnog vijeća SHS-a i talijanaškog vijeća *Consiglio nazionale*, a zapravo bezvlašće u gradu. Dolazak savezničkih i talijanskih vojnih postrojbi dovodi do sukoba, nasilja iredentista nad Hrvatima i dolaska avanturista iz Italije, uz širenje romantične slike te aktivne uloge žena u pokretu. Čin okončava krvavi sukob iredentista s Ananitima, raspuštanje vijeća *Consiglio nazionale* i talijanskih postrojbi te režirane proteste protiv njihova odlaska.

Drugi čin *Glavni glumac* donosi D'Annunzijev životopis, opsesiju pisanjem i talent za samoreklamu, privatni život i ljubavne avanture, umijeće zavodjenja žena i masa riječima, ali i ekscentričnost, sklonost materijalnim dobrima, stvaranje kulta ličnosti. Dolaskom rata D'Annunzio preuzima pompoznu ulogu borca za nacionalna prava i ovisnost o toj ulozi, sudjeluje u ratnim pothvatima, manipulira masama hipnotiziranim njegovim govorima. Okreće se prema Rijeci, želi zadržati karizmu kod vojnika koji nakon rata u miru ne nalaze svoj smisao.

Treći čin opisuje *Ulazak na pozornicu (Santa entrata)* kada talijanaši od D'Annunzija traže da on „spasi” Rijeku krijući plan od saveznika i podršku vojnih dragovoljaca *ardita*, D'Annunzijevo *Kretanje prema pozornici* iz Ronchija

uz pasivnu talijansku vojsku i teatralno planirani doček u Rijeci. *Komunikacija glumca i publike* otad se odvija govorima s balkona Guvernerove palače.

Velika predstava počinje kad *Consiglio Nazionale* predaje vlast D'Annunziju koji vladu u Rimu optužuje za pasivnost, „fumanizira” talijansku javnost i potiče ulogu žena u čudnoj političko-kazališnoj predstavi. Potiče se dolazak doseljenika iz Italije koji mijenjaju etničku sliku grada i utječu na rezultate izbora. Mističnim i demagoškim govorima D'Annunzio gradi karizmu glavnoga glumca uživajući u predstavi, obožavateljicama i parfemima. Slavlja prerastaju u bakanalije, šire se spolne bolesti, upotreba droge, kult oružja i nasilja, pa i kod žena, a s druge se strane traži liberalizacija Crkve, ukinuće celibata, promiče se homoseksualizam i biseksualnost, no i zabrana hrvatskog jezika u bogoslužju. Grad obilježava šarolikost došljaka: vojnika, nacionalista, avanturista, obožavateljica, japanskog pjesnika Shimoia, Mađara Gravaya, futurista Marinettija i Carlija, Toscaninija i orkestra milanske *La Scale*, izumitelja Marconija, kontakata s dadaistima. Ipak, taj skup nije donio ništa humanog. Uz D'Annunzija postoji anarhistička struja (Guido Keller), osniva se Udruga slobodnih duhova (*Yoga*), njegovi pirati pljačkaju brodove, egzotične divlje životinje drže se kao ljubimci, *Lega di Fiume* inicira Antiligu naroda, podržava se sovjetska Rusija, a napada jugoslavenska država kao brana od iredentizma. Tu su pravnik Giovanni Giuratti, iredentist i kasniji fašist, anarhosindikalist Alceste de Ambris, autor *Carte del Carnaro* kao Ustava D'Annunzijeve Regencije Kvarnera, promotor korporativnog političkog poretka, ali u kojem nema mjesta za Hrvate i autonomashe. *Demokracija – to sam Ja!* upućuje na diktatorsku vlast D'Annunzija koja dovodi do gubitka podrške službene Italije, ali i samih Riječana.

Grande finale slom je političke predstave glumca D'Annunzija bez ovacija publike u osiromašenom gradu kazalištu. Italija je 1920. sklopila Rapallski ugovor s Kraljevinom SHS o graničnim pitanjima i D'Annunzio postaje smetnja. On ne shvaća situaciju i s *arditima* zauzima otoke Rab i Krk, odakle ga je istjeralo hrvatsko stanovništvo. Vrhunac događanja jest vojna akcija redovite talijanske vojske za „krvavi Božić” 1920. i njegov odlazak iz grada. *Spuštanje zastora* autorično je zaključno razmatranje događaja koji su prethodili još težim vremenima fašističke vlasti nad Rijekom.

Autorica u znanstveno koncipiranoj monografiji kronološki obrađuje povijest *pozornice*, odnosno Rijeke početkom 20. stoljeća i ulogu *glavnoga glumca* D'Annunzija. Uz već poznate podatke iz povijesti grada autorica inovativno propituje osobnost „pjesnika i kondotijera” upozoravajući na njegovu nezasitnu samopromociju, ljubavne avanture koje ističu karakter žigola, rasipnost, bijeg pred vjerovnicima i rat u kojem nalazi ključ ostvarenja svojih nacionalnih, iredentističkih ambicija, militarističkog herojstva, što kulminira ulogom osloboditelja Rijeke, liberala koji u grad dovodi avanturiste, ali i istaknute pojedince svojeg vremena. No slava koja „udara u glavu“ nije ga mimoišla. Kao i mnogi drugi diktatori, izgubio je povjerenje i sljedbenika u Rijeci i matice zemlje, Italije, kojoj postaje „kamenčić u cipeli”. Rađanje njegove osobne šarene, operetske

tvorevine s elementima nadolazećeg fašizma, Talijanske Regencije Kvarnera, okončano je „krvavim Božićem” i odlaskom iz Rijeke. Ipak, to nije potpun poraz jer je „na svoj način” uselio u tuđu vilu na jezeru Lago di Garda i konačno dobio priznanje titulom *principe di Montenevoso*. S vremenom je izgrađena romantična slika pjesnika, nacionalnog heroja, a sve ostalo „gurnuto je pod tepih”. Zato je *psihološki profil* iznesen u knjizi važan, ali znanstveno utemeljen prikaz osobe i djela Gabrielea D’Annunzija. Prikazivati D’Annunzija i izvanjsko šarenilo dancijade bez dubljeg i svestranog promišljanja znači, kao što to autorica ističe, *slaviti šovinizam, nacionalizam, imperijalizam i sve ono na čemu se suvremena Europa zasigurno ne zasniva*.

Autorica je velik trud uložila u slikovni materijal koji obogaćuje, ali i tu-mači tekst. Pokazala je ne samo znanstveno poznavanje povijesti našega grada i ljudi koji su ostavili svoje tragove ili ožiljke na njemu već i ljubav te duboko humano razmišljanje o njima. Ovo je nedvojbeno knjiga na koju će se novi autori i čitatelji pozivati ili je prozivati u istraživanjima. Stil pisanja jednostavan je i jasan, što ne umanjuje kvalitetu, a treba pohvaliti umetanje engleskog teksta koji usporedno prati hrvatski izvornik, što djelo čini dostupnim i stranom čitatelju.

Posebnost su istraživanja života *statista* u predstavi, običnih ljudi, Hrvata koji su sa zebnjom promatrali zbivanja, pritiske i progone. Autorica u tu svrhu upotrebljava dnevnik Zore Fućak s djevojački iskrenim, ali objektivnim zapisima koje i autor ovog prikaza može potvrditi jer ih je osobno, kao dječak, slušao od iste susjede, pripadnice građanskog društva, istinske predstavnice građanske, multikulturalne Rijeke koja je nestala i koju oživljavamo kao dio naše tradicije.

Željko Bartulović